Əli Rasim oğlu ABDULLAZADƏ
Azərbaycan Kooperasiya Universitetinin Doktoranti
E-mail: aliabdullayev894@gmail.com

QİDA SƏNAYESİ MÜƏSSİSƏLƏRİNDƏ DAYANIQLIGIN YÜKSƏLDİLMƏSİ AMILLƏRİ

Xülasə

Bu tədqiqat Azərbaycan iqtisadiyyatında qida sənayesi müəssisələrinin davamlı inkişafını təmin edən əsas determinantları təhlil etməyə həsr olunub. Araşdırmada müəssisələrin qlobal iqtisadi transformasiyalar, sosial-siyasi dinamika və bazar şəraitindəki sürətli dəyişikliklərə adaptasiya qabiliyyətinin zəruriliyi vurğulanır. Təchizat zəncirində qeyri-sabitlik, istehlakçı tələbatının transformasiyası və iqlim dəyişiklikləri kimi amillər effektiv idarəetmə strategiyalarının formalaşdırılmasını zəruri edir. Tədqiqatda davamlı inkişafın əsas komponentləri kimi əməliyyat sabitliyi, rəqabət qabiliyyəti, adaptasiya elastikliyi, risklərin idarə edilməsi və maliyyə dayanıqlılığı müəyyən edilmişdir. Bu kontekstdə, xərclərin qiymətləndirilməsi və optimal tədbirlərin seçilməsi üçün alqoritmlərə əsaslanan strateji idarəetmə modeli təklif olunur.

Qida sənayesində davamlı inkişafın təmin edilməsi üçün rasional sənaye strukturu, lider müəssisələrin rolu, müasir istehsal-texnoloji infrastruktur və inteqrasiya olunmuş əməkdaşlıq mexanizmlərinin əhəmiyyəti qeyd olunur. İnkişafın səmərəliliyi həm mikro, həm də makroiqtisadi səviyyədəki amillərlə əlaqələndirilir. Bu məqsədlə, bazar tendensiyalarına uyğunlaşma, xərclərin optimallaşdırılması, innovasiya fəaliyyətlərinin stimullaşdırılması və risklərin sistemli idarə edilməsi kimi strategiyalar irəli sürülür. Ekoloji cəhətdən davamlı texnologiyaların tətbiqi və korporativ sosial məsuliyyət prinsiplərinin inteqrasiyası müəssisələrin reputasiyasını və uzunmüddətli dayanıqlığını gücləndirən faktorlar kimi dəyərləndirilir.

Nəticə etibarilə, tədqiqatda davamlı inkişaf mexanizmi müəssisələrin əməliyyat sabitliyini və iqtisadiyyata töhfəsini təmin edən əsas element kimi müəyyən edilir. Praktiki təkliflər arasında məhsul portfelinin diversifikasiyası, istehlak xüsusiyyətlərinin təkmilləşdirilməsi və dövlət tərəfindən maliyyə-təşviq mexanizmlərindən istifadə vurğulanır. Beləliklə, bu araşdırma qida sənayesi müəssisələrinin davamlı inkişafı üçün kompleks və elmi əsaslı çərçivə təqdim edir.

Açar sözlər: davamli inkişaf, qida sənayesi, rəqabət qabiliyyəti, ekoloji texnologiyalar, strateji idarəetmə.

UOT: 330:341 .
JEL: L60.
DOI: https://doi.org/ 10.54414/DXEC5024

Giriş

Qlobal iqtisadi transformasiyalar və sosial-siyasi dinamika şəraitində Azərbaycan iqtisadiyyatının inkişafını formalaşdıran qida sənayesi müəssisələrinin davamlı inkişafı xüsusi aktuallıq kəsb edir. Bu tədqiqatın əhəmiyyəti istehsal təşkilatlarının sürətlə dəyişən bazar şəraitinə, artan rəqabətə və ekoloji dayanıqlılıq və sosial məsuliyyət tələblərinə uyğunlaşma zərurəti ilə əlaqədardır. Təchizatın qeyri-sabitliyi, istehlakçı seçimlərinin dəyişməsi və iqlim faktorları kimi müasir çağırışlar müəssisələrin sabitliyini və uzunmüddətli böyüməsini təmin edən effektiv idarəetmə strategiyalarının işlənib hazırlanmasını tələb edir. Bu tədqiqat davamlı inkişafın əsas elementlərinin — əməliyyat sabitliyi, rəqabət qabiliyyəti, elastiklik, risklərin idarə edilməsi və maliyyə dayanıqlılığı — təhlilinə həsr olunmuşdur və qida sənayesi müəssisələri üçün elmi cəhətdən əsaslandırılmış strateji idarəetmə modelini təklif edir. Bu aspektlərin inteqrasiyası qida sənayesi müəssisələrinin daim inkişaf edən iqtisadi mənzərədə inkişaf etmək qabiliyyətini

artıran, onların uzunmüddətli həyat qabiliyyətini və milli iqtisadiyyata töhfəsini təmin edən hərtərəfli çərçivənin yaradılmasına imkan verir. Bu baxımdan, həmin müəssisələrin effektivliyinin elementlərini daha ətraflı nəzərdən keçirək.

Müəssisənin davamlı inkişafının təmin edilməsi və onun əsas elementləri

Azərbaycan iqtisadiyyatının inkişaf trayektoriyasını müəyyən edən müasir iqtisadi reallıqlar və sosial-siyasi dinamika iqtisadi sistemin bütün iştirakçılarının, ilk növbədə istehsal təşkilatlarının fəal cəlb edilməsini tələb edir. İqtisadi tərəqqinin hərəkətverici qüvvələri region və ayrı-ayrı şirkət səviyyəsində özünü göstərən, daxili və xarici şəraitlə qarşılıqlı əlaqədə olan müxtəlif amillərin təsiri altında formalaşır. Şirkətin idarə edilməsinin uğuru onun bazar konyukturasının dəyişməsinə sürətli reaksiya vermək və uzunmüddətli sabitliyi təmin edən strategiya hazırlamaq qabiliyyəti ilə müəyyən edilir.

Beləliklə, şirkətin davamlı fəaliyyət sistemi onun əsas elementlərinin müəyyən edilmiş hədlər daxilində parametrlərini saxlamağa qadir olduğu vəziyyət kimi təsəvvür edilə bilər. Davamlı fəaliyyətə keçid sosial məsuliyyət, ekoloji təhlükəsizlik və maliyyə səmərəliliyini ahəngdar şəkildə birləşdirən balanslaşdırılmış modelin yaradılmasını nəzərdə tutur [2, s.420].

Bundan çıxış edərək, qida sənayesi müəssisələrinin davamlı inkişafını təmin edən əsas elementləri ayırd etmək olar:

- Əməliyyat fəaliyyətinin sabitliyi;
- Şirkətin və onun məhsullarının rəqabət üstünlükləri;
- Xarici dəyişikliklərə uyğunlaşmada elastiklik;
- Risklərin idarə edilməsi sistemi;
- Şirkətin maliyyə sabitliyi və təhlükəsizliyi.

İstehsal sektorunun inkişafının əsas vəzifəsi şirkətlərin davamlılığını təmin etməyə yönəlmiş strateji qərarların qəbulu modelinin yaradılmasıdır. Bu vəzifə iqtisadi-maliyyə xarakterli çətinliklər, bazar iştirakçılarının qarşılıqlı əlaqəsi və şirkətlərdə daxili proseslərin təşkili ilə şərtlənir.

Bundan əlavə, vacib aspekt kimi bazar dəyişikliklərinin monitorinqi və təhlili üçün rəqəmsal texnologiyaların tətbiqi qeyd oluna bilər ki, bu da şirkətlərə öz strategiyalarını operativ şəkildə korrektə etməyə imkan verir.

Qida sənayesi müəssisəsinin effektiv inkişafının idarə edilməsi modelinin sxematik təsviri şəkil 1-də verilmişdir.

Aparılmış tədqiqatlar qida sənayesi müəssisələrinin davamlı inkişafının idarə edilməsi üçün müəllif tərəfindən perspektiv istiqamətlər və alətlərə dair tövsiyələri əhatə edən bir yanaşma hazırlamağa imkan vermişdir. Bu yanaşma xərclərin vaxtında qiymətləndirilməsinə və davamlı inkişaf strategiyasının həyata keçirilməsi üçün optimal tədbirlər toplusunun müəyyən edilməsinə imkan verən alqoritmdən istifadəni nəzərdə tutur.

Sənaye müəssisələrinin davamlı inkişafının məqsədi istehsal əlaqələrinin möhkəmləndirilməsi hesabına yeni fəaliyyət səviyyəsinə çatmaqdan ibarətdir ki, bu da nəticədə artıq vasitəçi zəncirlərin aradan qaldırılması ilə səmərəliliyin artmasına kömək edir [1, s.556].

Bu məqsədə nail olmaq üçün sənaye-arası qarşılıqlı əlaqələrin və meşə-sənaye kompleksinin regional inkişaf xüsusiyyətlərinin təhlilinə, həmçinin daxili və xarici artım imkanlarının proqnozlaşdırılması və qiymətləndirilməsinə əsaslanan adaptiv sahibkarlıq strukturları yaradılmalıdır.

Bundan əlavə, şirkətlər ətraf mühitə təsirini minimuma endirmək və müasir dayanıqlılıq standartlarına cavab vermək üçün ekoloji yönümlü texnologiyaların inkişafına diqqət yetirməlidirlər.

Beləliklə, davamlı inkişafın idarə edilməsi sisteminin işlənib hazırlanması strategiyaların modelləşdirilməsi və proqnozlaşdırılması alətlərinin istifadəsini nəzərdə tutur ki, bu da qida sənayesi müəssisələrinin maliyyə-iqtisadi fəaliyyətinin səmərəliliyini artırmaq üçün optimal tədbirlər toplusunun seçilməsinə imkan verir.

Qida sənayesi müəssisəsinin dayanıqlılıq səviyyəsinin müəyyən edilməsi iki əsas vəzifəni yerinə yetirir:

–Davamlı inkişafın mahiyyətinin və məzmununun nəzəri öyrənilməsi;
– Dayanıqlığın artırılması üçün idarəetmə göstəricilərinin praktiki tətbiqi [6,s.10].

Qida sənayesi müəssisələrinin davamlı inkişafını təmin etmək üçün aşağıdakı istiqamətlərə diqqət yetirilməlidir:
– Bazar tendensiyalarına və rəqabətə yönəlmə;
– Sabit gəlirliliyin əldə edilməsi;
– Xərclərin optimallaşdırılması;
– Şirkət strukturunun adaptivliyinin və idarəolunmasının artırılması;
– İnvestisiya və innovasiya fəaliyyətinin stimullaşdırılması;
– Risklərin minimuma endirilməsi sistemlərinin tətbiqi [4,s.157].

Qida sənayesi müəssisələrinin davamlı inkişafını nəzərdən keçirərkən iki əsas yol ayırd etmək olar:
– Şirkətin sağ qalmasının təmin edilməsi, yəni onun fəaliyyəti cari vəziyyəti qorumağa yönəldikdə və bazarda liderlik məqsədi olmadıqda;
– Şirkətin inkişafı, yəni onun resurslarından fəal şəkildə istifadə edərək istehsal və satış həcmlərinin artımına, yəni davamlı inkişafa nail olmağa çalışdığı hal [5,s.23; 6,s.12].

Mühüm əlavə olaraq korporativ sosial məsuliyyət prinsiplərinin inteqrasiyasının zəruriliyini qeyd etmək olar ki, bu da şirkətin reputasiyasını gücləndirir və istehlakçılar tərəfindən uzunmüddətli etimadın qazanılmasına kömək edir.

Beləliklə, şirkət müəyyən amillərin təsiri altında inkişaf edərək sabit fəaliyyət göstərmək qabiliyyətinə malikdir. Davamlı inkişaf mexanizmi şirkətin fəaliyyətinin əsasını təşkil edir və onun yüksək inkişaf səviyyəsinin göstəricisidir [3].

Nəticə olaraq, müəssisənin davamlı inkişafı çoxsaylı amillərdən asılıdır, lakin dəyişən mühit şəraitində şirkətin sabitliyini və böyüməsini təmin edə bilən idarəetmə sistemi həlledici əhəmiyyət kəsb edir.

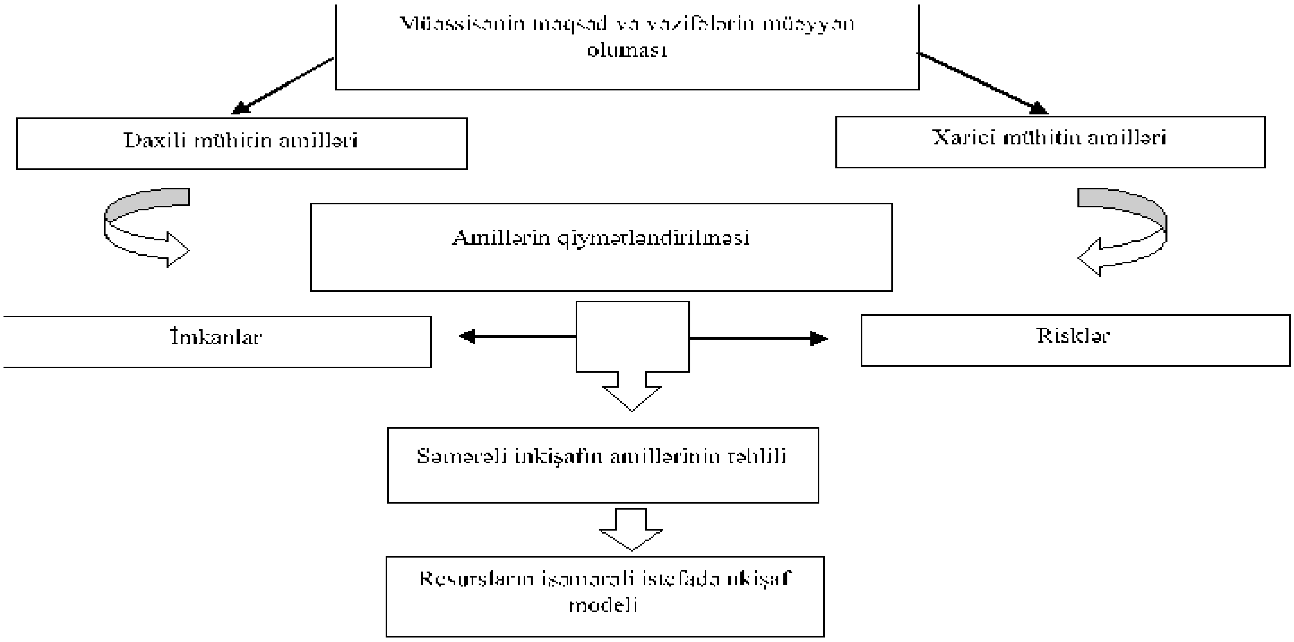

Şəkil 1. Qida sənayesi müəssisəsinin davamlı fəaliyyətini təmin edən sistem modeli

Mənbə: şəkil müəllif tərəfindən hazırlanıb.

Qida sənayesi müəssisələrinin fəaliyyətində səmərəlilik amilləri

İnkişafın səmərəliliyinin mahiyyətinin müəyyən edilməsi "istehsal səmərəliliyi" və "inkişaf səmərəliliyi" anlayışlarının fərqləndirilməsini tələb edir, çünki iqtisadi ədəbiyyatda bu kateqoriyalar tez-tez eyni mənalı kimi şərh olunur. İstehsal səmərəliliyi anlayışı əsas kateqoriyalardan biridir və nəzəriyyədə, eləcə də təcrübədə bir neçə növə bölünür: iqtisadi, sosial və texnoloji. İqtisadi səmərəlilik maliyyə nəticə ilə xərclərin nisbətini xarakterizə

edir, sosial səmərəlilik isə cəmiyyət üzvlərinin məmnunluğunu göstərir. İstehsalın texnoloji səmərəliliyi material, əmək və torpaq resurslarının istifadə səviyyəsinin müəyyən edilməsi ilə bağlıdır və tez-tez iqtisadi səmərəliliyin tərkib hissəsi kimi qəbul edilir. Müasir elmdə səmərəlilik iqtisadi kateqoriya kimi daha geniş təfsir qazanır. Artıq o, təkcə nəticələr və xərclər nisbəti baxımından deyil, həm də istehsal potensialından istifadə səviyyəsi və xarici mühitin tələblərinə uyğunlaşma baxımından təsərrüfat subyektinin fəaliyyətinin səmərəliliyini xarakterizə etmək üçün xidmət edir.

İstehsal səmərəliliyinin belə anlaşılması onu inkişaf səmərəliliyi anlayışı ilə yaxınlaşdırır. Yerli iqtisadi nəzəriyyədə inkişaf mövcud istehsal və ya iqtisadi sistemdə dəyişikliklər, onun zəruri artıma nail olması və ayrı-ayrı alt sistemlərin və ya onların hissələrinin yenilənməsi kimi qəbul edilir. Xarici alimlər isə inkişafı əsasən müəssisənin bazardakı mövqeyinin gücləndirilməsi, məhsul istehlakçılarının dairəsinin genişləndirilməsi, yeni fəaliyyət sahələrinin mənimsənilməsi, satış həcminin artırılması və ətraf mühitlə harmonik qarşılıqlı əlaqə kimi nəzərdən keçirirlər. Biz qida sənayesini resurs, satış və digər rəqabətli bazarlarda qarşılıqlı əlaqə nəticəsində bir-birinə təsir göstərən istehsal vahidlərinin məcmusu kimi qəbul edirik. Qida sənayesinin səmərəli inkişafı makromühit amillərinin təsiri və onun tərkibindəki müəssisə və sənayelərin inkişaf səmərəliliyi ilə müəyyən edilir. Qida sənayesinin inkişafının səmərəliliyi aşağıdakıların mövcudluğunu tələb edir: rasional sənaye strukturu; digər müəssisələr üçün bençmarkinq orientirləri rolunu oynayan lider müəssisələr qrupu; təkmilləşdirilmiş təcrübi-konstruktor, mütərəqqi istehsal-texnoloji baza və inkişaf etmiş sənaye infrastrukturası; elmi-texniki, istehsal, maddi-texniki və kommersiya əməkdaşlığının çevik sistemi.

Qida sənayesinin inkişaf səmərəliliyi ərazi mənsubiyyəti ilə xarakterizə olunur – onun müəssisələri dünya bazarında, milli təsərrüfat sistemində və ya regional səviyyədə səmərəli inkişaf edə bilər. Beləliklə, qida sənayesinin inkişaf səmərəliliyi bazar təsərrüfatının nisbi kateqoriyasıdır. Bu, bir tərəfdən sənayenin və onun tərkibindəki müəssisələrin xüsusiyyətlərinin (istehsal, elmi-texniki, maliyyə, kadr, infrastruktur, təşkilati potensial, sənaye strukturu), digər tərəfdən isə xarici amillərin (dövlətin, cəmiyyətin, hüquqi quruluşu, maliyyə-kredit, vergi siyasəti, milli bazarın inkişaf səviyyəsi və s.) məcmusudur. Mikro və makro səviyyə amilləri qida sənayesi müəssisələrinin ölkənin daxili və xarici bazarlarında müəyyən bir dövrdə daha səmərəli fəaliyyət göstərmək qabiliyyətini müəyyən edir, bu da sənayenin gələcək inkişafı üçün geniş imkanlar yaradır. Bu baxımdan inkişaf səmərəliliyini iki əsas komponentə bölmək olar: birincisi, xarici mühitin kritik elementlərinə nisbətən mövqe – mövqeyli səmərəlilik; ikincisi, mövqeyli səmərəliliyin təmin edilməsi prosesi – dinamik səmərəlilik. Mövqeyli səmərəlilik təsərrüfat subyektlərinin inkişafının dinamik komponenti tərəfindən formalaşan müəssisələrin təsərrüfat fəaliyyətinin yığılmış nəticəsini təmsil edir. Dinamik səmərəlilik isə müəssisələrin mövqeyli səmərəliliyi dəstəkləmək və təkmilləşdirmək qabiliyyətini göstərir, yəni inkişaf prosesinin davamlılığını müəyyən edir. Qida sənayesinin inkişaf səmərəliliyinin potensial imkanlarının aşkar edilməsi məqsədilə onun monitorinqi aparılmalıdır. Biz sənayenin inkişaf səmərəliliyinin onun tərkibindəki müəssisələrin inkişaf səmərəliliyinin hesablanması əsasında müəyyən edilməsini təklif edirik ki, bu da müəssisə tərəfindən istehsal olunan məhsulun rəqabət qabiliyyətinin, təsərrüfat subyektinin potensialının və onun inkişaf strategiyasının reallaşdırılma dərəcəsinin hərtərəfli qiymətləndirilməsini əhatə edir. Bu yanaşmaya əsasən, məhsulun rəqabət qabiliyyəti müəyyən bazar şəraitində və müəyyən dövrdə digər mallarla müqayisədə alıcıların tələblərini ödəmək qabiliyyətində özünü göstərən malın bütün xüsusiyyətlərinin məcmusunun müqayisəli xarakteristikasıdır və müəssisənin rəqabət potensialının reallaşdırılmasına kömək edir. Müəssisənin rəqabət potensialı sistemdə mövcud olan imkanlar kimi başa düşülür: müasir texnologiyanın, avadanlıqların, hazırlıqlı kadrların və rəqabət şəraitində təşkilatın fəaliyyətini və strateji inkişafını təmin edən

digər resursların olması. İnkişaf strategiyası isə rəqiblər üzərində üstünlüklərin əldə edilməsi və saxlanılması strategiyası kimi başa düşülür. Qida sənayesinin inkişaf səmərəliliyinin hərtərəfli qiymətləndirilməsi prosesi təhlil obyektinin çoxaspektli öyrənilməsinə, böyük həcmli informasiya məlumatlarının öyrənilməsinə, bir sıra hesablamaların aparılmasına və sənaye sahələrinin inkişaf səmərəliliyinin sonrakı çəkili qiymətləndirilməsinə yönəlmiş mürəkkəb bir prosedurdur. İnkişaf səmərəliliyinin qiymətləndirilməsi üçün açıq informasiya kimi qida müəssisələrinin ümumi maliyyə hesabatları və bazarların marketinq tədqiqatları məlumatları istifadə olunur. Qida sənayesinin inkişaf səmərəliliyinin müəyyən edilməsində həmçinin qida müəssisələrinin və ümumilikdə sənayenin rəqabət qabiliyyətinin artması hesabına inkişaf səmərəliliyinin artması formasında özünü göstərən sinergetik effekt nəzərə alınmalıdır. İnkişaf səmərəliliyinin artırılması istiqamətlərinin işlənib hazırlanması üç əsas komponentin nəzərə alınması əsasında hərtərəfli yanaşmanı tələb edir.

Birinci qrup məhsulun rəqabət qabiliyyətini artırmaq üçün tədbirləri əhatə edir: məhsul çeşidinin şahələndirilməsi; dad xüsusiyyətlərinin yaxşılaşdırılması; saxlama müddətinin artırılması; qablaşdırma və tara materiallarının təkmilləşdirilməsi; müsbət imic formalaşdırılması; balanslaşdırılmış qiymət siyasətinin aparılması; məhsulun üstünlüklərinin müəyyən edilməsi və təmin edilməsi və s.

İkinci qrup müəssisələrin rəqabət potensialını gücləndirmək üçün tədbirləri ehtiva edir: təsərrüfat fəaliyyətinin iqtisadi səmərəliliyinin artırılması, istehsal prosesinin və təşkilati fəaliyyətin təkmilləşdirilməsi; qida sənayesi müəssisələrinin xammal və materiallarla səmərəli təchizatı, maliyyə potensialından istifadənin yaxşılaşdırılması, sosial siyasətin təkmilləşdirilməsi; həmçinin inkişafın dövlət tərəfindən stimullaşdırılması tədbirləri: Azərbaycan Respublikasının qida sənayesinin inkişafını təmin edən dövlət proqramlarından istifadə imkanlarının yaxşılaşdırılması; vergi güzəştlərindən, dövlət dotasiyalarından, subsidiyalarından, kreditlərindən istifadə; dövlət sığorta sistemindən istifadənin səmərəliliyinin artırılması; təsərrüfat fəaliyyətinin qanunvericilik və normativ bazasının təkmilləşdirilməsi və istifadəsi.

Üçüncü istiqamət bazarda rəqabət strategiyalarının təkmilləşdirilməsidir: bazar konyukturasının öyrənilməsi, hədəf bazarın və onun seqmentinin seçilməsi, bu bazarda fəaliyyət şərtlərinin müəyyən edilməsi; rəqabət strategiyalarının, məhsulun təşviqi üsullarının, satışın stimullaşdırılması və ticarət markasının və müəssisənin özünün prestijinin artırılması tədbirlərinin, reklam konsepsiyalarının işlənib hazırlanması və seçilməsi; reklamın səmərəliliyinin artırılması; patent-hüquq işlərinin səviyyəsinin təkmilləşdirilməsi və s. Qida sənayesinin inkişaf səmərəliliyi istiqamətlərinin reallaşdırılması müəssisələrin iqtisadi artım və rəqabət qabiliyyətinin artırılması üzrə milli strategiya konsepsiyasına kömək edəcək. Onun əsas elementləri bunlardır: rəqabət mühitinin formalaşdırılması və dəstəklənməsi sistemi; indikativ planlaşdırma mexanizmi; qohum və dəstəkləyici sənayelərlə qarşılıqlı əlaqə mexanizmi; kredit-pul siyasəti mexanizmi; inflyasiya proseslərinin tənzimlənməsi mexanizmi; infrastruktur mexanizmi; müəssisələrin yeni təşkilati-hüquqi formalarının qurulması; maliyyə, vergi, investisiya alətləri; içkilər və tütün daxil olmaqla qida məhsulları istehsal edən müəssisələr üçün beynəlxalq brendlərin yaradılması və inkişafı üzrə vahid sistemin normativ-hüquqi tənzimlənmə mexanizmi.

Nəticə

Aparılmış tədqiqat nəticəsində müəyyən edilmişdir ki, davamlı inkişaf əməliyyat sabitliyi, rəqabət qabiliyyəti, elastiklik, risklərin idarə edilməsi və maliyyə dayanıqlılığı kimi elementlərin inteqrasiyasına əsaslanır. Müasir iqtisadi və sosial-siyasi şəraitdə, o cümlədən təchizatın qeyri-sabitliyi, istehlakçı seçimlərinin dəyişməsi və iqlim faktorları kimi çağırışlar, effektiv idarəetmə strategiyalarının vacibliyini artırmışdır. Tədqiqatın nəticələri göstərir ki, rəqabət qabiliyyətinin artırılması, xərclərin optimallaşdırılması və innovasiyaların tətbiqi qida sənayesi müəssisələrinin uzunmüddətli böyüməsini təmin edən əsas istiqamətlərdir. Eyni zamanda, korporativ sosial məsuliyyət və ekoloji yönümlü texnologiyaların inteqrasiyası

müəssisələrin reputasiyasını gücləndirir və onların bazar mövqeyini möhkəmləndirir. Beləliklə, davamlı inkişaf mexanizmi müəssisələrin sabitliyini və iqtisadiyyata töhfəsini təmin edən əsas alət kimi çıxış edir. Qida sənaye müəssisələrinin dayanaqlı inkişafını təmin etmə məqsədilə aşağıdakı tövsiyələri təklif edirik:

1. Strateji İdarəetmənin Təkmilləşdirilməsi: qida sənayesi müəssisələri bazar dəyişikliklərinə operativ reaksiya vermək üçün modelləşdirmə və proqnozlaşdırma alətləri ilə təchiz olunmuş strateji idarəetmə sistemlərini tətbiq etməlidirlər.
2. Rəqabət qabiliyyətinin artirilması: məhsulun rəqabət qabiliyyətini artırmaq üçün çeşidin şaxələndirilməsi, dad xüsusiyyətlərinin yaxşılaşdırılması və qablaşdırmanın təkmilləşdirilməsi kimi tədbirlər həyata keçirilməlidir.
3. Ekoloji və sosial məsuliyyət: ətraf mühitə təsiri minimuma endirmək üçün ekoloji texnologiyalar tətbiq edilməli, eyni zamanda korporativ sosial məsuliyyət prinsipləri inteqrasiya olunmalıdır.
4. Dövlət dəstəyindən İstifadə: dövlət proqramlarından, vergi güzəştlərindən və subsidiyalardan istifadə imkanları genişləndirilməli, bu da müəssisələrin maliyyə dayanıqlığını gücləndirəcəkdir.
5. Rəqəmsal texnologiyalarin tətbiqi: Bazar tendensiyalarının monitorinqi və təhlili üçün rəqəmsal texnologiyalardan istifadə müəssisələrə daha çevik və effektiv qərarlar qəbul etməyə imkan verəcəkdir.
6. Risklərin idarə edilməsi: risklərin minimuma endirilməsi üçün sistemli yanaşma tətbiq edilməli, bu da müəssisələrin sabitliyini artıracaqdır.

Ədəbiyyat siyahısı

1. Hacıyev, A. A. Davamlı inkişaf konsepsiyasının formalaşmasının siyasi, iqtisadi və humanitar şərtləri / A. A. Hacıyev // İnformasiya cəmiyyətində iqtisadiyyatın davamlı inkişafı problemləri: BEYNƏLXALQ ELMİ KONFRANS, Sumqayıt, 16–17 dekabr 2021-ci il. Cild 10. – SUMQAYIT: Sumqayıt Dövlət Universiteti, 2021. – S. 554-560
2. Məmmədova, Ş. S. Milli sərvətlər və davamlı inkişaf strategiyasının həyata keçirilməsi istiqamətləri / Ş. S. Məmmədova // İnformasiya cəmiyyətində iqtisadiyyatın davamlı inkişafı problemləri: BEYNƏLXALQ ELMİ KONFRANS, Sumqayıt, 16–17 dekabr 2021-ci il. Cild 10. – SUMQAYIT: Sumqayıt Dövlət Universiteti, 2021. – S. 419-424.
3. Ахмедов А.Э., Смольянинова И.В., Шаталов М.А. Корпоративные финансы. – Воронеж: ВЭПИ, 2015. – 180 с.
4. Баутин В.М., Мычка С.Ю. Развитие инвестиционного потенциала регионов в условиях нестабильности мировой экономики// Территория науки. 2015. № 4. С. 154-158
5. Петрова И.А., Краснова Н.А. Проблемы реализации инновационно-инвестиционной стратегии в АПК// Агропродовольственная экономика. 2015. № 1. С. 20-26.
6. Шаталов М.А., Ахмедов А.Э., Смольянинова И.В. Обоснование стратегии диверсификации предпринимательских структур в условиях нестабильности внешней среды// Государственный советник. 2017. № 3. С. 9-13.

Али Расим оглы АБДУЛЛАЗАДЕ
Азербайджанский Университет Кооперации, Докторант
Email: aliabdullayev894@gmail.com

ФАКТОРЫ ПОВЫШЕНИЯ УСТОЙЧИВОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ ПИЩЕВОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ

Резюме

Настоящее исследование посвящено анализу ключевых факторов, обеспечивающих устойчивое развитие предприятий пищевой промышленности в экономике Азербайджана. В условиях глобальных экономических трансформаций и социально-политической динамики подчеркивается необходимость адаптации к изменениям рынка, усилению конкуренции и требованиям экологической и социальной ответственности. Такие вызовы, как нестабильность поставок, изменения потребительских предпочтений и климатические факторы, требуют эффективных управленческих стратегий. Определены основные компоненты устойчивого развития: операционная стабильность, конкурентоспособность, адаптивность, управление рисками и финансовая устойчивость. Предложена модель стратегического управления, основанная на алгоритмах оценки затрат и выбора оптимальных мер. Для обеспечения устойчивого развития выделены такие направления, как рациональная структура отрасли, наличие лидеров, современная производственно-технологическая база и гибкое сотрудничество. Эффективность развития зависит от микро- и макроэкономических факторов. В статье рекомендуется ориентация на рыночные тренды, оптимизация затрат, внедрение инноваций, экологически ориентированных технологий и принципов корпоративной социальной ответственности. Устойчивое развитие признано ключевым механизмом обеспечения стабильности и вклада в экономику. Среди практических мер — диверсификация ассортимента, улучшение потребительских характеристик и использование государственной поддержки. Исследование предлагает комплексную научно обоснованную основу для устойчивого развития предприятий пищевой отрасли.

Ключевые слова: устойчивое развитие, пищевая промышленность, конкурентоспособность, экологические технологии, стратегическое управление.

Abdullazadeh Ali Rasim oglu
Azerbaijan Cooperation University, Doctoral student
Email: aliabdullayev894@gmail.com

FACTORS FOR ENHANCİNG THE SUSTAİNABİLİTY OF FOOD İNDUSTRY ENTERPRİSES

Abstract

This study examines the key determinants of sustainable development for food industry enterprises in Azerbaijan’s economy. Amid global economic transformations and socio-political dynamics, the need for adaptation to market changes, rising competition, and ecological and social responsibility demands is emphasized. Challenges such as supply chain instability, shifting consumer preferences, and climate factors necessitate effective management strategies. The core components of sustainable development—operational stability, competitiveness, adaptability, risk management, and financial sustainability—are identified. A strategic management model based on cost evaluation algorithms and optimal measures is proposed. Key directions for sustainable development include a rational industry structure, the presence of leading enterprises, modern production-technological infrastructure, and flexible collaboration. Development efficiency is influenced by micro- and macroeconomic factors. Recommendations include aligning with market trends, optimizing costs,

adopting innovations, eco-friendly technologies, and corporate social responsibility principles. Sustainable development is identified as a critical mechanism for ensuring stability and economic contribution. Practical measures involve product diversification, improving consumer attributes, and leveraging state support. The study provides a comprehensive, scientifically grounded framework for the sustainable development of food industry enterprises.

Keywords: sustainable development, food industry, competitiveness, eco-friendly technologies, strategic management.